Valsts pētījumu programmas
"Sabiedrības veselība"
projektu pieteikumu otrā atklātā konkursa
zinātniskās un sociālās ietekmes
izvērtēšanas pārskats

(īstenošanas periods 01.09.2024. – 30.06.2026.)

Rīga, 2026

Saturs

Programmas regulējums....3
Programmas mērķi un uzdevumi....3
Konkursa norise....4
Īstenošana, uzraudzība....4
Projekts "Ģimenes ārstu dzīvesspēka veicināšana Latvijā: izaicinājumi un risinājumi"....6
Informācija par projekta finansējuma izlietojumu....7
Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi....7
Zinātniskās kapacitātes stiprināšana un jauno pētnieku iesaiste zinātniskajā darbībā....9
Sociālekonomiskā ietekme, ietekme uz sabiedrību un veselības politiku....10
Komunikācija un zināšanu pārnese....11
Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem....11
Projekta zinātniskie rezultāti....12
Secinājumi....14

Programmas regulējums

Valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" (turpmāk – programma) regulējums:

Zinātniskās darbības likums (pieņemts 2005. gada 14. aprīlī);

2018. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi nr. 560 "Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība" (turpmāk - MK noteikumi);

2023. gada 26. septembra Ministru kabineta rīkojums nr. 629 "Par valsts pētījumu programmu "Sabiedrības veselība"" (turpmāk – MK rīkojums);

Valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" projektu pieteikumu atklātā konkursa nolikums (turpmāk – nolikums).

Programmas mērķi un uzdevumi

Programmas virsmērķis – ir uzlabot Latvijas iedzīvotāju veselību, pagarinot labā veselībā nodzīvoto mūžu, novēršot priekšlaicīgu mirstību un mazinot nevienlīdzību veselības jomā, kā arī uzlabot veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību.

Programmas mērķis ir radīt jaunas zināšanas un risinājumus slimību profilakses un veselības aprūpes kvalitātes un pieejamības uzlabošanai un veselības aprūpes sistēmas efektivitātes un noturībspējas stiprināšanai.

Programmas mērķa sasniegšanai tika noteikti šādi uzdevumi:

- ✓ attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes iedzīvotāju veselībpratības uzlabošanai;
- ✓ attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes veselības aprūpes cilvēkkapitāla attīstīšanai un efektīvai izmantošanai;
- ✓ attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes profilaktiski un medicīniski novēršamās mirstības mazināšanai no neinfekcijas slimībām;
- ✓ iegūt zināšanas cilvēka biomonitoringa programmas izveidei, novērtējot pesticīdu, smago metālu un atsevišķu organisko piesārņotāju izplatību Latvijas iedzīvotāju paraugos, kā arī noskaidrojot, vai aizliegto pesticīdu atliekvielām ir vides piesārņojuma, pārtikas vai sadzīves līdzekļu izcelsme;
- ✓ attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes antimikrobiālās rezistences izplatības risku novērtēšanai un ierobežošanai, kā arī sniegt zināšanas par jaunām pieejām un metodēm HIV izplatības ierobežošanas politikas pilnveidošanai un jaunām izmaksu efektīvām pieejām sabiedrības vakcinācijas aptveres paplašināšanai;
- ✓ attīstīt jaunas zināšanas, pieejas un metodes bērnu veselības iznākumu mērīšanai, monitorēšanai un uzlabošanai.

Programmas horizontālie uzdevumi:

- ✓ attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar veselības nozares speciālistiem programmas mērķu sasniegšanai;
- ✓ iesaistīties starptautiskās sadarbības tīklos un konsorcijos, ja tas ir nepieciešams attiecīgā zinātniskā projekta mērķu sasniegšanai;
- ✓ publicēt oriģinālus zinātniskos rakstus *Web of Science* vai *SCOPUS* datubāzēs iekļautajos izdevumos, tai skaitā šajās datubāzēs iekļautajos Q1 un Q2 kvartiles izdevumos pēc iespējas kā atvērtās publikācijas;
- ✓ pētījumos, ciktāl tas iespējams, izmantot valsts informācijas sistēmās un datubāzēs esošos datus un nodrošināt minēto datu konsolidāciju, kā arī pētījumos iegūto datu ievietošanu atvērtās pieejas datu kopās;

- ✓ pētījumu plānošanā, ciktāl tas ir iespējams un pamatots, izmantot iepriekš Latvijā veikto pētījumu rezultātus un salīdzināt iegūtos datus ar jau veiktu pētījumu datiem;
- ✓ veicināt zināšanu pārnesi, nodrošinot rīcībpolitikas ieteikumu izstrādi;
- ✓ programmas īstenošanā nodrošināt sadarbību kopīgu aktivitāšu ietvaros (piemēram, organizēti sabiedrības informēšanas pasākumi, konferences un semināri);
- ✓ informēt sabiedrību, iesaistot atbilstošās mērķa grupas, lai veicinātu zināšanu pārnesi, izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai nozīmīgu jautājumu risināšanā, tai skaitā sagatavojot informatīvus populārzinātniskus rakstus par veiktajiem pētījumiem, to rezultātiem un sabiedrības ieguvumiem.
- ✓ attīstīt zinātnisko grupu sadarbību ar kultūras un radošajām nozarēm, tai skaitā kultūras mantojuma institūcijām, kultūras organizācijām un mantojuma kopienām, tostarp Latvijas reģionos un diasporā.

Programmas īstenošanas laikā sasniedzamie rezultāti:

- ✓ izpētītas slimības un veselības stāvokļi, kas rada lielāko slogu veselības aprūpes sistēmai;
- ✓ sniegtas pierādījumos balstītas sabiedrības veselības un veselības aprūpes rīcībpolitikas rekomendācijas un novērtēta to potenciālā ietekme uz sabiedrības veselību un veselības aprūpi, tai skaitā veikti izmaksu efektivitātes aprēķini;
- ✓ izstrādāti priekšlikumi veselības aprūpes vadlīniju, algoritmu un pacientu ceļu aktualizēšanai;
- ✓ sniegtas rekomendācijas vērtībās balstītas veselības aprūpes pieejas ieviešanai;
- ✓ sasniegti citi specifiski rezultāti atbilstoši katra programmas uzdevuma mērķim.

Konkursa norise

Konkursa rezultātā tika pieņemts lēmums par viena projekta pieteikuma finansēšanu: **Ģimenes ārstu dzīvesspēka veicināšana Latvijā: izaicinājumi un risinājumi** (Nr. VPP-VM_Sabiedrības-Veselība-2024/1-0002), kas ieguva visu pieprasīto finansējumu 300 725 *euro* apmērā (projekta vadītāja – Rīgas Stradiņa universitātes vadošā pētniece prof. Dr.med. Ilze Grope). Projektu bija jāīsteno no 2024. gada 1. septembra līdz 2025. gada 31. decembrim. Projekta īstenošanas periods tika pagarināts līdz 30.06.2026.

Īstenošana, uzraudzība

Veselības ministrija bija noteikta par atbildīgo institūciju programmas īstenošanā. Programmas uzraudzības struktūra veidota, lai nodrošinātu gan projekta progresu, gan rezultātu sasniegšanu, gan arī finansējuma efektīvu izlietojumu, vienlaikus pozicionējot projekta rezultātus plašākā stratēģiskā kontekstā. Programmas **stratēģiskās vadības padome** sniedza konsultatīvu atbalstu programmas izstrādes un īstenošanas laikā un paredzēts, ka tā sniegs arī viedokli par programmas rezultātiem pēc tās noslēguma. **Programmas īstenošanas un uzraudzības komisija** (turpmāk – komisija) regulāri sekojusi projekta izpildes progresam, lemjot par programmas īstenošanu un uzraudzību atbilstoši MK noteikumu Nr. 560 8. punktā un komisijas nolikumā noteiktajam.

Savukārt **Latvijas Zinātnes padome** (turpmāk – LZP) nodrošināja programmas ieviešanu, sniedzot konsultācijas projekta īstenotājiem par jautājumiem, kas saistīti ar projektu norisi, veicot finanšu un rezultātu izpildes uzraudzību, kā arī projekta zinātnisko rezultātu izpildes monitoringu un programmas īstenošanas un sasniegto rezultātu analīzi.

LZP projekta īstenošanas uzraudzību veica trīs virzienos – zinātniskā ekspertīze, projekta rezultātu izpildes uzraudzība un finansējuma izlietojuma efektivitātes uzraudzība. Zinātniskās ekspertīzes laikā ārvalstu zinātniskie eksperti vērtēja, vai projektā izmantotās zinātniskās pieejas, metodes, pētniecības resursi ir

atbilstoši, lai sasniegtu iecerētos mērķus. Projekta rezultātu izpildes uzraudzības ietvaros LZP vērtēja sākotnēji plānoto rezultātu sasniegšanas progresu, pārbaudot sasniegto rezultātu atbilstību iecerētajam projekta noslēgumā. Finansējuma izlietojuma uzraudzības ietvaros LZP pārbaudīja projekta izdevumus, ņemot vērā projekta finanšu pārskatā iesniegtos datus.

Projekts "Ģimenes ārstu dzīvesspēka veicināšana Latvijā: izaicinājumi un risinājumi"

Projekta pamatinformācija

Projekta numurs: VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2024/1-0002
Project title: *Enhancing General Practitioner Resilience in Latvia: Challenges and Solutions*
Piešķirtais finansējums: 300 725 *euro*
Projekta iesniedzējs: Rīgas Stradiņa universitāte
Projekta vadītājs: Dr.med. Ilze Grope
Zinātnes nozares:

- Veselības un sporta zinātnes (pamata nozare)
- Citas sociālās zinātnes, tai skaitā starpnozaru sociālās zinātnes un militārā zinātne (starpdisciplinārs projekts)

Prioritārais virziens zinātnē:

- Sabiedrības veselība

Viedās specializācijas (RIS3) joma:

- Biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas
- Sociālo un humanitāro zinātņu nozares ar horizontālu ietekmi RIS3

Projekta mērķis: Izpētīt, kādi faktori Latvijā ietekmē jaunās paaudzes ārstu piesaisti un noturi valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sektoram ģimenes ārsta specialitātē vērtībās balstītas veselības aprūpes laikmetā un sniegt rīcībpolitikas rekomendācijas.

Projekta tematiskais uzdevums: Izpētīt, kādi faktori ietekmē ģimenes ārstu piesaisti valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu sektoram un sniegt ilgtermiņa un īstermiņa rekomendācijas ģimenes ārstu piesaistei valsts apmaksāto primārās veselības aprūpes pakalpojumu sektorā visā Latvijas teritorijā, lai nodrošinātu paaudžu nomaiņu ģimenes medicīnā un primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību gan pilsētās, gan lauku reģionos dzīvojošajiem Latvijas iedzīvotājiem (t.sk., vērtējot iekšējās un ārējās migrācijas, reģionālās nodarbinātības, darba vides (vardarbība, mobings, bosings) un citus aspektus)

Projekta kopsavilkums: Atbilstoši plānota un attīstīta primārā veselības aprūpe ir būtiska labi funkcionējošas, augstas veiktspējas veselības aprūpes sistēmas sastāvdaļa. Tomēr Latvijā pastāv problēmas ar cilvēkresursu piesaisti ģimenes ārsta (ĢĀ) specialitātei publiskajā sektorā, ko iespējami rada trūkstošas intervences līdzdiploma un pēcdiploma studiju posmā, variabli sociālekonomiskie faktori un nepietiekami efektīvi stimuli valsts un pašvaldību līmenī. Izmantojot multidisciplināru, starptautisku, uz sadarbību vērstu perspektīvu, plānots radīt jaunas zināšanas, izvērtējot valsts un pašvaldību stimulus, starptautiskus un lokālus faktorus, kas veicina studentu piesaisti un noturēšanu ĢĀ specialitātē Latvijā, tajā skaitā fokusējoties uz reģionālajiem aspektiem. Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, tiks formulētas īstermiņa un ilgtermiņa politikas rekomendācijas iesaistītajām pusēm, jauno ārstu piesaistei ĢĀ specialitātei publiskajā sektorā un noturēšanai profesijā, kā arī tiks definēta rekomendāciju ietekme uz valsts budžetu. Projekta rezultāti sekmēs ilgtspējīgu pieeju veselības aprūpes un sabiedrības veselības pakalpojumu nodrošināšanai valstī, atbalstot Veselības ministriju un citas ieinteresētās puses ar pierādījumos balstītām rekomendācijām.

Atslēgas vārdi: Ģimenes ārsti; piesaiste un noturēšana; medicīnas izglītība; reģionāla pieejamība; ietekme uz budžetu

Informācija par projekta finansējuma izlietojumu

Projekta ietvaros **izlietotais finansējums** no 2024. gada 1. septembra līdz 2026. gada 30. jūnijam.

Projekta numurs VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2024/1-0002	Kopējais finansējums (*eiro)*	Atlīdzība (*eiro*)	Preces un pakalpojumi (*eiro*)	Netiešās izmaksas *(eiro*)
Piešķirtais finansējums, *eiro*	300 725	208 659	55 667	36 399
Izlietotais finansējums, *eiro*	277 066,64	208 227,44	33 405,05	35 434,15
Plānotais pret izlietoto, *eiro*	-23 658,36	-431,56	-22 261,95	-964,85
Starpība %	-7,87%	-0,21%	-39,99%	-2,65%

Zinātniskā izcilība un galvenie zinātniskie sasniegumi

Jaunu zināšanu radīšana

Projekta ietvaros izveidota pirmā visaptverošā zināšanu bāze Latvijā par **jauno ģimenes ārstu piesaisti un noturēšanas faktoriem** valsts apmaksātajā primārās veselības aprūpes sistēmā. Pētījumā ģimenes ārstu piesaiste un noturēšana analizēta kā nepārtraukts **profesionālās attīstības process**, aptverot visu karjeras trajektoriju no medicīnas studijām un specialitātes izvēles līdz rezidentūrai, patstāvīgas prakses uzsākšanai un ilgtermiņa profesionālajai darbībai.

Pētījumā identificēti savstarpēji saistīti **izglītības, profesionālie, organizatoriskie un politikas faktori**, kas ietekmē ģimenes ārsta specialitātes izvēli un profesionālo noturību, īpaši lauku un citās nepietiekami nodrošinātās teritorijās. Analīze liecina, ka būtiska nozīme ir agrīnai saskarei ar ģimenes medicīnu studiju laikā, mentoru atbalstam, profesijas prestižam un profesionālajai identitātei, rezidentūras kvalitātei, sagatavotībai patstāvīgai praksei, darba slodzei, administratīvajam slogam, profesionālās attīstības iespējām un institucionālajam atbalstam.

Viena no nozīmīgākajām pētījuma atziņām ir secinājums, ka finansiālie stimuli vien nav pietiekami, lai nodrošinātu ģimenes ārstu piesaisti un ilgtermiņa noturēšanu profesijā. Studējošo un jauno ģimenes ārstu skatījumā būtiski karjeras izvēli un profesionālo noturēšanos ietekmē arī **profesionālā autonomija, darba jēgpilnība, mentoringa pieejamība, profesionālās izaugsmes iespējas** un **atbalstoša darba vide**.

Metodoloģija

Pētījumā izmantota starpdisciplināra un daudzdimensionāla kvalitatīvās pētniecības pieeja, apvienojot vairākas savstarpēji papildinošas datu ieguves un analīzes metodes:

1. **Zinātniskās literatūras un politikas dokumentu analīze:** analizētas 68 zinātniskās publikācijas un septiņi Latvijas politikas un normatīvie dokumenti.
2. **Daļēji strukturētas intervijas:** veiktas 49 individuālas intervijas ar medicīnas studentiem, rezidentiem un jaunajiem ģimenes ārstiem, papildus iesaistot valsts institūciju, augstākās izglītības iestāžu, pašvaldību un profesionālo organizāciju pārstāvjus.

3. **Dažādu iesaistīto pušu perspektīvu analīze:** pētījumā pārstāvētas piecas valsts institūcijas, divas universitātes, piecas pašvaldības, 17 medicīnas studējošie, 15 rezidenti un 17 jaunie ģimenes ārsti.
4. **Līdzdalīga un sadarbībā balstīta politikas rekomendāciju izstrāde:** organizētas trīs ieinteresēto pušu darbnīcas, kurās pētījuma rezultāti tika apspriesti, validēti un izmantoti pierādījumos balstītu politikas rekomendāciju kopradē.

Metodoloģiskā novitāte saistīta ar ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas konceptualizēšanu kā nepārtrauktu profesionālās attīstības ciklu, kas aptver četrus savstarpēji saistītus posmus: medicīnas pamatstudijas, rezidentūru, pāreju uz patstāvīgu profesionālo darbību un ilgtermiņa noturēšanu profesijā.

Starptautiskā sadarbība un konkurētspēja

Projekts būtiski veicināja Latvijas starptautisko zinātnisko atpazīstamību primārās veselības aprūpes darbaspēka pētniecības jomā un stiprināja Latvijas pētnieku integrāciju starptautiskajās akadēmiskajās un profesionālajās sadarbības platformās.

Projekta rezultāti prezentēti sešās nozīmīgās starptautiskās zinātniskās konferencēs, tostarp *WONCA World*, *EURIPA Rural Health Forum*, *European Society for Rural Sociology Congress* un *SIEF Congress*. Kopumā projekta ietvaros īstenotas 12 zinātniskās prezentācijas starptautiskās konferencēs un publicēti vairāki konferenču tēžu krājumu abstrakti.

Projekta īstenošanas laikā izveidota un nostiprināta starptautiska sadarbība ar vadošajām primārās veselības aprūpes, lauku veselības un sociālo zinātņu organizācijām, tostarp *WONCA Europe/WONCA World*, *EURIPA*, *European Society for Rural Sociology* un *SIEF*, kā arī ar Bernes Universitātes Primārās veselības aprūpes institūtu *(BIHAM)*. Šī sadarbība veicinājusi zināšanu apmaiņu, pieredzes pārnesi un Latvijas pētniecības rezultātu atpazīstamību starptautiskā mērogā. Vienlaikus projekta ietvaros izstrādātā metodoloģiskā pieeja, uzkrātā pētnieciskā kapacitāte un izveidotie starptautiskie sadarbības tīkli rada stabilu pamatu turpmākai līdzdalībai ietvarprogrammā Apvārsnis Eiropa un citās Eiropas Savienības pētniecības un inovācijas programmās, sekmējot Latvijas konkurētspēju starptautiskajā pētniecības telpā.

Ietekme un ilgtspēja

Projekta ilgtspēju nodrošina tā ietvaros izveidotā pierādījumu bāze, izstrādātās rīcībpolitikas rekomendācijas, strukturētās pētniecības datu kopas un izveidotie starpinstitucionālie sadarbības tīkli, kas rada priekšnoteikumus pētījuma rezultātu ilgtermiņa izmantošanai gan zinātnē, gan veselības politikas veidošanā.

Projekta ietvaros izstrādātas pierādījumos balstītas rīcībpolitikas rekomendācijas ģimenes ārstu piesaistei un noturēšanai, īpašu uzmanību pievēršot primārās veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanai reģionos. Pētījuma rezultāti apliecina, ka tikai finansiālie stimuli nav pietiekami un nepieciešama sistemātiska ilgtermiņa pieeja, kas aptver izglītību, profesionālo attīstību, darba vidi un institucionālo atbalstu.

Rīcībpolitikas līmenī rekomendēta ģimenes medicīnas cilvēkresursu ilgtermiņa attīstības stratēģijas izstrāde un reģionālās piesaistes mehānismu pilnveide, vienlaikus stiprinot Veselības ministrijas, Nacionālā veselības dienesta, pašvaldību, augstskolu un profesionālo organizāciju sadarbību. Īpaša nozīme piešķirta ģimenes medicīnas specialitātes popularizēšanai studiju laikā, klīniskās apmācības iespēju paplašināšanai reģionos, strukturētas mentoringa sistēmas ieviešanai, kā arī rezidentūras satura pilnveidei atbilstoši starptautiskajiem profesionālajiem standartiem un labās prakses principiem.

Lai uzlabotu profesionālo darba vidi un veicinātu ģimenes ārstu noturēšanos profesijā, rekomendēta administratīvā sloga mazināšana, prakses vadības un uzņēmējdarbības kompetenču stiprināšana, multidisciplināru komandu darba attīstīšana un ģimenes ārstu darba kvalitātes novērtēšanas sistēmas pilnveidošana. Vienlaikus efektīvākai informācijas apritei un pacientu aprūpes koordinācijai rosināta vienotas ģimenes medicīnas informācijas un pacientu vadības platformas attīstība.

Kopumā piedāvātie risinājumi veido integrētu ģimenes medicīnas darbaspēka attīstības modeli, kas vērsts ne tikai uz jaunu ģimenes ārstu piesaisti, bet arī uz viņu ilgtermiņa profesionālo noturēšanu, tādējādi veicinot vienmērīgāku un ilgtspējīgāku primārās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību visā Latvijā.

Nozīmīgs projekta ilgtspējas rezultāts ir arī **desmit strukturētu pētniecības datu kopu** izveide un deponēšana **RSU *Open Research Data Repository***, piešķirot tām pastāvīgus *DOI* identifikatorus. Datu kopas aptver normatīvo aktu un zinātniskās literatūras analīzi, kvalitatīvos datus no intervijām ar valsts institūciju, pašvaldību, augstskolu un profesionālo organizāciju pārstāvjiem, kā arī ģimenes ārstiem, rezidentiem un medicīnas studentiem. Tās ietver arī ģimenes medicīnas studiju un rezidentūras programmu salīdzinošo analīzi, izvērtējot to atbilstību Latvijas ārsta profesijas standartam un starptautiskajām *WONCA* un *EURACT* rekomendācijām.

Visas datu kopas papildinātas ar detalizētiem metadatiem, nodrošinot to pieejamību, interpretējamību un atkārtotu izmantošanu. Sensitīvajiem kvalitatīvajiem datiem piekļuve tiek nodrošināta pēc pamatota pieprasījuma pētnieciskās sadarbības nolūkos, savukārt studiju un rezidentūras programmu salīdzinošās analīzes ir publiski pieejamas. Datu ilgtermiņa uzglabāšana repozitorijā nodrošina to pieejamību turpmākajiem pētījumiem, sekmē primārās veselības aprūpes darbaspēka attīstības uzraudzību un rada stabilu pamatu pierādījumos balstītas veselības politikas pilnveidei nākotnē.

Starpdisciplinaritāte

Projekts īstenots kā starpdisciplināra pētniecības iniciatīva, integrējot medicīnas, sabiedrības veselības, veselības aprūpes vadības, sociālās antropoloģijas, izglītības zinātņu un veselības politikas pētniecības perspektīvas. Šāda pieeja nodrošināja visaptverošu ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas problēmas analīzi dažādos veselības sistēmas un profesionālās attīstības līmeņos.

Pētījuma īstenošanā un rīcībpolitikas rekomendāciju izstrādē iesaistījās plašs institucionālo un profesionālo partneru loks, tostarp Rīgas Stradiņa universitāte, Latvijas Universitāte, Veselības ministrija, Nacionālais veselības dienests, Latvijas Ģimenes ārstu asociācija, Latvijas Lauku ģimenes ārstu asociācija, pašvaldību pārstāvji, pacientu organizācijas, kā arī starptautiskās profesionālās un zinātniskās organizācijas.

Daudzpusīgā sadarbība nodrošināja dažādu ieinteresēto pušu pieredzes un zināšanu integrēšanu pētījuma procesā, veicinot gan rezultātu praktisko relevanci, gan to pielietojamību veselības politikas plānošanā. Tā ļāva ģimenes ārstu trūkumu analizēt ne tikai kā veselības aprūpes darbaspēka problēmu, bet kā daudzdimensionālu izaicinājumu, kas saistīts ar medicīnas izglītību, profesionālās karjeras attīstību, darba vides kvalitāti, reģionālo attīstību, veselības sistēmas pārvaldību un sabiedrības vajadzībām.

Rezultātā projekts radīja pamatu ciešākai **sadarbībai starp akadēmisko vidi, veselības nozares institūcijām un politikas veidotājiem**, sekmējot uz pierādījumiem balstītu un starpdisciplināru pieeju ģimenes medicīnas cilvēkresursu attīstībai Latvijā.

Zinātniskās kapacitātes stiprināšana un jauno pētnieku iesaiste zinātniskajā darbībā

Projekts būtiski veicināja zinātniskās kapacitātes attīstību primārās veselības aprūpes un veselības aprūpes darbaspēka pētniecībā, vienlaikus sekmējot studējošo, rezidentu, doktorantu un jauno pētnieku aktīvu iesaisti zinātniskajā darbībā. Studējošie tika integrēti visos galvenajos pētniecības posmos, tostarp pētījuma dizaina izstrādē, kvalitatīvo datu ieguvē un analīzē, rezultātu interpretācijā, sadarbībā ar ieinteresētajām pusēm, kā arī zinātnisko rezultātu izplatīšanā un rīcībpolitikas rekomendāciju izstrādē.

Projekta ietvaros izstrādāti un **aizstāvēti seši maģistra darbi**, kuros analizēti tādi temati kā ģimenes ārstu piesaiste Latvijas reģioniem, rezidentūras specialitātes izvēles faktori, kvalitātes vadība ģimenes medicīnā, grupu prakšu attīstības modeļi, primārās veselības aprūpes organizācijas modeļi Eiropas Savienības valstīs un

ģimenes ārstu prakšu organizatoriskās struktūras. Tādējādi projekts kalpojis ne tikai kā zinātnisks pētījums, bet arī kā nozīmīga platforma jauno speciālistu akadēmiskajai un profesionālajai izaugsmei.

Dalība projektā nodrošināja iespēju apgūt un pilnveidot kvalitatīvās pētniecības, tematiskās datu analīzes, zinātniskās komunikācijas, veselības politikas analīzes un pierādījumos balstītu rekomendāciju izstrādes prasmes. Vienlaikus darbs starpdisciplinārā vidē un sadarbība ar veselības nozares ekspertiem, profesionālajām organizācijām un politikas veidotājiem veicināja izpratni par zinātnisko rezultātu praktisku izmantošanu veselības aprūpes sistēmas un rīcībpolitikas pilnveidē.

Projekta īstenošanas laikā izveidotais sadarbības tīkls starp universitātēm, valsts institūcijām, pašvaldībām, profesionālajām organizācijām, pacientu pārstāvjiem un starptautiskajiem partneriem ir nozīmīgs ieguldījums Latvijas pētniecības infrastruktūras stiprināšanā. Savukārt projekta ietvaros izstrādātais **ģimenes ārsta profesionālās attīstības dzīves cikla konceptuālais modelis** un starpdisciplinārā metodoloģiskā pieeja rada stabilu pamatu turpmākiem pētījumiem Latvijā un starptautiskā mērogā, paplašinot pētniecības iespējas primārās veselības aprūpes un veselības darbaspēka attīstības jomā.

Kopumā projekts ir devis ieguldījumu ne vien jaunu zināšanu radīšanā, bet arī nākamās paaudzes pētnieku sagatavošanā, stiprinot Latvijas akadēmisko kapacitāti un konkurētspēju veselības pētniecībā ilgtermiņā.

Sociālekonomiskā ietekme, ietekme uz sabiedrību un veselības politiku

Projekts sniedz nozīmīgu ieguldījumu Latvijas primārās veselības aprūpes sistēmas ilgtspējas stiprināšanā, radot pirmo visaptverošo pierādījumu bāzi par ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas izaicinājumiem un iespējamiem risinājumiem. **Identificējot galvenos šķēršļus** dažādos ģimenes ārsta profesionālās attīstības posmos un izstrādājot **pierādījumos balstītas rekomendācijas**, projekts rada priekšnoteikumus efektīvākai veselības aprūpes cilvēkresursu plānošanai, mērķtiecīgākai resursu izmantošanai un reģionālo nevienlīdzību mazināšanai veselības aprūpes pieejamībā.

Īpaši būtiska ir projekta koncentrēšanās uz **lauku un citām nepietiekami nodrošinātām teritorijām**, kur ģimenes ārstu pieejamības problēmas visvairāk ietekmē iedzīvotāju iespējas saņemt savlaicīgus primārās veselības aprūpes pakalpojumus. Projekta rezultāti norāda, ka ilgtspējīgai situācijas uzlabošanai nepieciešama koordinēta ilgtermiņa pieeja, kas apvieno izglītības, nodarbinātības, profesionālās attīstības un veselības politikas instrumentus. Ilgtermiņā rekomendāciju ieviešana var veicināt stabilāka ģimenes ārstu darbaspēka veidošanos, uzlabot pakalpojumu pieejamību reģionos un stiprināt primārās veselības aprūpes sistēmas noturību.

Vienlaikus projekts sniedz būtisku ieguldījumu **veselības politikas attīstībā**, nodrošinot pirmo integrēto analītisko ietvaru ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas jautājumu risināšanai Latvijā. Pētījuma rezultāti liecina, ka galvenais izaicinājums nav atsevišķu atbalsta pasākumu trūkums, bet gan to fragmentēta īstenošana, nepietiekama koordinācija starp iesaistītajām institūcijām un ilgtermiņa cilvēkresursu plānošanas nepietiekamība.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, izstrādātas rekomendācijas, kas paredz agrīnāku ģimenes medicīnas popularizēšanu studiju procesā, augstākās izglītības iestāžu aktīvāku iesaisti specialitātes attīstībā, koordinētu valsts un pašvaldību sadarbību darbaspēka plānošanā, integrētu atbalsta mehānismu izveidi ārstu piesaistei un noturēšanai, ilgtspējīgu reģionālās piesaistes risinājumu ieviešanu, kā arī sistemātisku ģimenes medicīnas cilvēkresursu monitoringu un starpinstitucionālās sadarbības stiprināšanu.

Būtisks projekta ieguvums ir tas, ka rekomendācijas izstrādātas līdzdalīgā procesā, cieši sadarbojoties ar valsts institūcijām, profesionālajām organizācijām, augstskolām, pašvaldībām un citiem nozares pārstāvjiem. Tas veicina rekomendāciju praktisko pielietojamību un ieviešanas potenciālu. Projekta rezultāti un priekšlikumi jau izmantoti diskusijās ar Veselības ministriju un citām iesaistītajām institūcijām, tādējādi veidojot pamatu

turpmākiem uz pierādījumiem balstītiem lēmumiem ģimenes medicīnas un primārās veselības aprūpes attīstībā Latvijā.

Komunikācija un zināšanu pārnese

Projektā īstenota daudzveidīga un mērķtiecīga zinātnisko rezultātu komunikācijas un zināšanu pārneses stratēģija, nodrošinot pētījuma rezultātu pieejamību un izmantojamību politikas veidotājiem, veselības aprūpes profesionāļiem, akadēmiskajai videi, pašvaldībām, profesionālajām organizācijām un plašākai sabiedrībai.

Projekta rezultāti izplatīti, izmantojot vairākus savstarpēji papildinošus **komunikācijas kanālus**, tostarp RSU projekta tīmekļvietni, starptautiskas zinātniskās konferences, ieinteresēto pušu darbnīcas, projekta noslēguma konferenci, preses relīzes, intervijas radio, televīzijā un digitālajos medijos, populārzinātniskas publikācijas un sociālo mediju platformas. Šāda daudzlīmeņu pieeja sekmēja gan akadēmisko rezultātu izplatīšanu, gan to pārnesi uz veselības politikas un praktiskās darbības vidi.

Kopumā projekta ietvaros īstenotas 39 zinātnisko rezultātu izplatīšanas un komunikācijas aktivitātes, tostarp 12 prezentācijas starptautiskās zinātniskās konferencēs, publicēti konferenču tēžu krājumu abstrakti un starptautiskiem recenzējamiem zinātniskajiem žurnāliem iesniegti trīs zinātniskie raksti. Tādējādi projekta rezultāti kļuvuši pieejami gan Latvijas, gan starptautiskajai zinātniskajai un profesionālajai kopienai.

Būtisks projekta ieguldījums zināšanu ilgtspējā ir atvērtās zinātnes principu konsekventa ievērošana. Atvērtās piekļuves publikācijas, strukturētu pētniecības datu kopu deponēšana publiskā repozitorijā, kā arī *Open Science* un *FAIR* principu piemērošana nodrošina projekta rezultātu atrodamību, pieejamību, savietojamību un atkārtotu izmantojamību arī pēc projekta noslēguma. Tas veicina zinātnisko caurskatāmību, sekmē turpmāku pētījumu attīstību un stiprina saikni starp zinātni, veselības politiku un sabiedrību.

Kopumā projektā īstenotās komunikācijas un zināšanu pārneses aktivitātes ir būtiski palielinājušas pētījuma rezultātu redzamību un praktisko ietekmi, radot priekšnoteikumus to izmantošanai lēmumu pieņemšanā, veselības politikas pilnveidē un turpmākajā zinātniskajā darbībā.

Ekspertu vērtējums un rekomendācijas īstenotājiem

Eksperti kopumā atzinīgi novērtējuši projekta īstenošanu, secinot, ka tā **galvenie zinātniskie mērķi ir sasniegti** un lielākā daļa plānoto rezultātu sekmīgi īstenota. Kā nozīmīgākais projekta zinātniskais ieguldījums izcelta **visaptverošas un pierādījumos balstītas izpratnes veidošana par ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas izaicinājumiem Latvijā**, analizējot profesionālās attīstības procesu visā tā ciklā – no medicīnas studijām un specialitātes izvēles līdz ilgtermiņa darbībai ģimenes ārsta praksē.

Pozitīvi novērtēta daudzveidīgu kvalitatīvo pētniecības metožu izmantošana, plašā ieinteresēto pušu iesaiste un **projekta rezultātu praktiskā orientācija**. Eksperti īpaši izcēluši desmit strukturētu pētniecības datu kopu izveidi, trīs zinātnisko manuskriptu sagatavošanu un iesniegšanu starptautiskiem recenzējamiem zinātniskajiem žurnāliem, kā arī sešu maģistra darbu izstrādi. Augstu novērtēta arī pierādījumos balstītu rīcībpolitikas rekomendāciju izstrāde, kas rada priekšnoteikumus to izmantošanai veselības aprūpes cilvēkresursu plānošanā un primārās veselības aprūpes sistēmas attīstībā.

Vienlaikus eksperti norādījuši uz vairākām jomām, kurās būtu nepieciešams pilnīgāks paveiktā atspoguļojums un dokumentēšana. Īpaši uzsvērta nepietiekami skaidra atsevišķu sākotnēji plānoto analītisko uzdevumu izpildes dokumentācija, tostarp esošo motivācijas pasākumu efektivitātes izvērtēšana, budžeta ietekmes un jutīguma analīze, kā arī vērtībās balstītu finansēšanas pieeju un maksājumu modeļu rekomendāciju izstrāde. Tāpat eksperti rekomendējuši **pilnveidot metodoloģisko procedūru, plānoto un sasniegto rezultātu**

atbilstības, kā arī risku pārvaldības procesu dokumentēšanu, lai stiprinātu projekta caurskatāmību un rezultātu izsekojamību.

Eksperti rekomendē prioritāri nodrošināt sagatavoto zinātnisko manuskriptu publicēšanu starptautiskos recenzējamos izdevumos un turpināt projekta rezultātu izplatīšanu starptautiskajā zinātniskajā vidē. Turpmākajos pētījumos ieteikts attīstīt un empīriski validēt projekta ietvaros izstrādāto ģimenes ārstu profesionālās attīstības dzīves cikla konceptuālo ietvaru, kā arī veikt salīdzinošus pētījumus citās veselības aprūpes sistēmās, lai izvērtētu identificēto faktoru universālumu un kontekstuālo specifiku.

Lai nodrošinātu projekta ilgtermiņa ietekmi, eksperti iesaka saglabāt un attīstīt sadarbību ar valsts institūcijām, augstskolām, profesionālajām organizācijām un citām iesaistītajām pusēm, vienlaikus sekmējot izstrādāto rīcībpolitikas rekomendāciju ieviešanu un to ietekmes izvērtēšanu praksē. Nākotnes projektos īpaša uzmanība pievēršama plānoto uzdevumu izpildes sistemātiskai uzraudzībai un dokumentēšanai, metodoloģiskās pieejas caurskatāmībai, kā arī risku identificēšanas un pārvaldības mehānismu pilnveidei. Šie pasākumi veicinās pētniecības kvalitāti, rezultātu izmantojamību un uz pierādījumiem balstītas veselības politikas attīstību Latvijā.

Projekta zinātniskie rezultāti

Rezultāta veids	Plānotā rezultātā skaitliskā vērtība	Sasniegtā rezultāta skaitliskā vērtība
Oriģināli zinātniskie raksti, kas publicēti Web of Science vai SCOPUS datubāzēs iekļautajos žurnālos vai konferenču rakstu krājumos	2	(3 iesniegti)
Konferenču materiāli (izņemot SCOPUS un Web of Science Core Collection indeksētos).	2	12
Zinātniskās datubāzes, datu kopas (jauniegūtie pētniecības dati deponēti atvērto pētniecības datu repozitorijos, veicinot datu atkārtotu izmantošanu atbilstoši "FAIR" principiem (atrodamība, pieejamība, sadarbspēja, atkārtota lietojamība))	2	10
Ziņojumi par rīcībpolitikas ieteikumiem un rīcībpolitiku ietekmi	1	1
Sekmīgi nokārtots maģistra valsts (gala) pārbaudījums un noteiktā kārtībā aizstāvēts promocijas darbs, ievērojot programmas mērķi un uzdevumus	4	6
Citi pētniecības specifikai atbilstoši projekta rezultāti, kas papildina iepriekš minētos rezultātus (tai skaitā dati)	27	39

Zinātniskās datubāzes un datu kopas

1. Grope, I.; Livdanska, B. Overview of Regulatory Acts on National Mechanisms for the Recruitment and Retention of General Practitioners. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/IIUN3L
2. Grope, I.; Kore, M.; Grike, I.; Kohva, A. Literature Review on National and Institutional Interventions and Factors of the Recruitment and Retention of General Practitioners. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/GWVMDW
3. Grope, I.; Griķe, I. Interviews with Delegates Representing Professional Associations and State Institutions of Latvia about Current Challenges and Solutions of Recruitment and Retention of General Practitioners. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/SIWMLR
4. Grope, I.; Kohva, A.; Grike, I.; Puzo, I. Interviews with Delegates of Universities of Latvia that Provide Medical Training of General Practitioners about Challenges and Solutions Related to Attracting and

Retaining Students. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/F89K0R
5. Grope, I.; Kore, M.; Kohva, A.; Grike, I. Interviews with Delegates from Largest Municipalites of Latvia about Local Challenges and Solutions Related to Attracting and Retaining General Practitioners. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/NJC0LO
6. Grope, I.; Potetinova, I. General Practitioners' Perceptions of Family Medicine in Latvia: Qualitative Interview Data. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/UWVXRB
7. Grope, I.; Bite, D. Medical Students' Perceptions of Family Medicine in Latvia: Qualitative Interview Data. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/LTPBJQ
8. Grope, I.; Potetinova, I. Residents' in Family Medicine Perceptions of Family Medicine in Latvia: Qualitative Interview Data. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/FMVLEO
9. Grope, I.; Heaster, C. Comparison of the Course Content of Family Medicine Training Programmes in Latvia Against the Regulations of the Latvian Cabinet of Ministers. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/GW3EFX
10. Grope, I.; Heaster, C. Comparison of the Content of the Curricula of the Family Medicine Training Programme of Latvian Medical Schools Against WONCA/EURACT Training Requirements. – Rīga Stradiņš University Institutional Repository Dataverse, https://doi.org/10.48510/FK2/RCFMDI

Ziņojumi par rīcībpolitikas ieteikumiem

1. Žabicka, A.; Potetinova, I.; Bite, D.; Puzo, I.; Griķe, I.; Grope, I. Ziņojums par rīcībpolitiku. – Rīgas Stradiņa universitāte, 2026.

Secinājumi

Valsts pētījumu programmas "Sabiedrības veselība" projekta "Ģimenes ārstu dzīvesspēka veicināšana Latvijā: izaicinājumi un risinājumi" (Nr. VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2024/1-0002) īstenošanas rezultātā sasniegti projekta galvenie zinātniskie mērķi un **radīta nozīmīga, pierādījumos balstīta zināšanu bāze par ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas izaicinājumiem Latvijā.** Projekts sniedz būtisku ieguldījumu valsts pētījumu programmas mērķu sasniegšanā, īpaši veselības aprūpes cilvēkresursu attīstības, primārās veselības aprūpes pieejamības uzlabošanas un reģionālo nevienlīdzību mazināšanas jomā.

Pētījumā identificēti galvenie izglītības, profesionālie, organizatoriskie un institucionālie faktori, kas ietekmē **jauno ārstu specialitātes izvēli un ilgtermiņa noturēšanos ģimenes medicīnā**. Iegūtie rezultāti liecina, ka ilgtspējīgai ģimenes ārstu piesaistei nepietiek tikai ar finansiāliem stimuliem, bet nepieciešama koordinēta un ilgtermiņa pieeja, kas aptver medicīnas izglītības un rezidentūras pilnveidi, strukturēta mentoringa attīstību, profesionālās darba vides uzlabošanu, kā arī valsts, pašvaldību, augstskolu un profesionālo organizāciju ciešāku sadarbību. Projekta ietvaros izstrādātās **pierādījumos balstītās rīcībpolitikas rekomendācijas** rada priekšnoteikumus efektīvākai veselības aprūpes cilvēkresursu plānošanai un ģimenes ārstu pieejamības uzlabošanai, īpaši Latvijas reģionos.

Projekta īstenošanas laikā sasniegti, bet vairākās pozīcijās arī būtiski pārsniegti plānotie rezultāti. Sākotnēji paredzēto divu datu kopu vietā izveidotas **desmit strukturētas pētniecības datu kopas**, īstenotas **12 prezentācijas** starptautiskās zinātniskās konferencēs, izstrādāts **rīcībpolitikas ziņojums** un sekmīgi aizstāvēti **seši maģistra darbi**. Sagatavoti un starptautiskiem recenzējamiem zinātniskajiem žurnāliem **iesniegti trīs zinātniskie raksti.** Projekts vienlaikus sekmējis starpdisciplināras un starptautiskas sadarbības attīstību, jauno pētnieku iesaisti un Latvijas pētniecības kapacitātes stiprināšanu primārās veselības aprūpes un veselības aprūpes darbaspēka pētniecībā.

Neatkarīgo ārvalstu ekspertu vērtējums apliecina projekta zinātnisko kvalitāti, metodoloģisko pamatotību un augstu praktiskās izmantojamības potenciālu. Eksperti pozitīvi novērtējuši projekta ieguldījumu zināšanu radīšanā un rīcībpolitikas rekomendāciju izstrādē, vienlaikus norādot uz nepieciešamību pilnīgāk dokumentēt atsevišķu sākotnēji plānoto analītisko uzdevumu izpildi, tostarp motivācijas pasākumu efektivitātes izvērtējumu, budžeta ietekmes un jutīguma analīzi, kā arī vērtībās balstītu finansēšanas pieeju izstrādi. Turpmāk nozīmīgi nodrošināt iesniegto zinātnisko manuskriptu publicēšanu, kā arī sekot izstrādāto rekomendāciju ieviešanai un novērtēt to praktisko ietekmi veselības sistēmā.

Kopumā projekts vērtējams kā **nozīmīgs ieguldījums Latvijas primārās veselības aprūpes cilvēkresursu pētniecībā un uz pierādījumiem balstītas veselības politikas attīstībā**. Projekta rezultāti ir radījuši ne tikai jaunas zināšanas par ģimenes ārstu piesaistes un noturēšanas mehānismiem, bet arī praktiski izmantojamu ietvaru turpmākai rīcībpolitikas pilnveidei. Projekta ilgtermiņa ietekme būs saistīta ar izstrādāto rekomendāciju ieviešanu, starpinstitucionālās sadarbības turpināšanu un sistemātisku to rezultātu izvērtēšanu, tādējādi veicinot ilgtspējīgu ģimenes medicīnas attīstību un vienlīdzīgāku primārās veselības aprūpes pieejamību visā Latvijā.

Latvijas Zinātnes padome

Pārskatu sagatavoja **Latvijas Zinātnes padome**